

Nr 21**Konstitutionsutskottets betänkande med anledning av propositionen 1974:35 med förslag till lag om ändring i vallagen (1972:620), m. m. jämte motioner.****Ärendet**

I detta betänkande behandlas propositionen 1974:35 med förslag till lag om ändring i vallagen (1972:620), m. m. jämte motionerna

- 1974:4 av herr Olsson i Sundsvall (c),
- 1974:74 av herr Börjesson i Falköping (c),
- 1974:352 av herr Molin m. fl. (fp), såvitt avser hemställan p. 2-4,
- 1974:353 av herr Olsson i Sundsvall m. fl. (c),
- 1974:357 av fru Sundberg m. fl. (m),
- 1974:358 av herr Wachtmeister i Staffanstorps (m),
- 1974:589 av herr Hermansson m. fl. (vpk),
- 1974:919 av herr Boo m. fl. (c),
- 1974:929 av herr Lindahl i Hamburgsund m. fl. (fp),
- 1974:1177 av fröken Andersson m. fl. (c),
- 1974:1179 av herr Hermansson m. fl. (vpk)
- 1974:1186 av herr Schött m. fl. (m),
- 1974:1629 av herr Bohman m. fl. (m),
- 1974:1630 av herr Boo m. fl. (c),
- 1974:1631 av fru Lindquist m. fl. (m),
- 1974:1632 av herr Werner i Tyresö m. fl. (vpk),
- 1974:1633 av herr Winberg m. fl. (m).

De fem sistnämnda motionerna är väckta med anledning av propositionen. De övriga väcktes under den allmänna motionstiden. Motionernas hemställan återfinns i *bilaga 1*.

Propositionen

I propositionen läggs fram förslag till följdlagstiftning till den nya regeringsformen (RF) och den nya riksdagsordningen (RO). De sammanlagt 32 lagförslagen omfattar såväl förslag till upphävande av och ändringar i gällande författningar som förslag till nya författningar. Förslagen innebär i första hand en anpassning i sakligt och terminologiskt hänseende till bestämmelserna i den nya RF och den nya RO.

Den nya RF och den nya RO föranleder åtskilliga ändringar i vallagen. Reglerna om mandatfördelning för riksdagsval som finns i 1866 års RO

föreslås utan ändring i sak bli överförda till vallagen. Ändringar föreslås också som följd av sänkningen av rösträttsåldern och överförandet av valbesvärspövnningen från regeringsrätten till riksdagens valpövningsnämnd. I enlighet med vad som förutsatts i samband med grundlagsreformen föreslås vidare bestämmelser i vallagen som reglerar valbesvärspövnningen i materiellt hänseende. I vallagen föreslås också vissa ändringar som inte har samband med grundlagsreformen. Bl. a. förstärks skyddet mot registrering av partibeteckning som av väljarna kan förväxlas med beteckning för ett tidigare registrerat parti. Lagen om kyrkofullmäktigeval anpassas till de nya reglerna i vallagen.

I kommunallagarna och lagen om församlingsstyrelse föreslås ändringar som bl. a. innebär att rösträttsåldern vid kommunala val sänks till 18 år. Vidare bringas valbarhetsvillkoren enligt nämnda lagar och landstingslagen i överensstämmelse med den nya RF:s regler i det avseendet.

I rättegångsbalken och lagen om allmänna förvaltningsdomstolar inarbetas bl. a. vissa bestämmelser om högsta domstolen och regeringsrätten som finns i 1809 års RF men som saknar motsvarighet i den nya RF.

De föreslagna lagarna avses i allmänhet skola träda i kraft den 1 januari 1975, dvs. samtidigt med att den nya RF och den nya RO börjar tillämpas. I vissa fall föreslås de nya bestämmelserna emellertid träda i kraft tidigare.

Till följd av punkten 2 i övergångsbestämmelserna till nya RF aktualiseras vissa av de nya reglerna i vallagen redan vid ett nyval som hålls före den 1 januari 1975. I fråga om dessa regler föreslås en särskild bestämmelse om ikraftträdandet. Sänkningen av rösträttsåldern skall enligt de nämnda övergångsbestämmelserna tillämpas först när röstlängd upprättas år 1975. En övergångsbestämmelse av samma innebörd har fogats till de föreslagna ändringarna i vallagstiftningen.

Propositionens hemställan avser att riksdagen skall antaga 32 i propositionen framlagda lagförslag. Lagförslagen avser:

1. lag om ändring i vallagen (1972:620),
2. lag om ändring i lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigeval,
3. lag om ändring i kommunallagen (1953:753),
4. lag om ändring i kommunallagen (1957:50) för Stockholm,
5. lag om ändring i landstingslagen (1954:319),
6. lag om ändring i lagen (1961:436) om församlingsstyrelse,
7. lag om upphävande av lagen (1972:236) om ersättare för riksdagsledamöterna,
8. lag om ändring i lagen (1972:625) om statligt stöd till politiska partier,
9. lag om upphävande av det av rikens ständer fastställda, av Konungen godkända och av rikens ständer den 2 maj 1810, § 8, utfärdade formuläret till försäkran att av Sveriges tillkommande konungar vid regeringens anträdande avgivas,
10. lag om ändring i brottsbalken,
11. lag om upphävande av lagen (1973:973) om antalet statsdepartement

och statsråd utan departement,

12. lag om ändring i lagen (1937:249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar,

13. lag om riksgäldskontoret,

14. lag om ändring i lagen (1934:437) för Sveriges riksbank,

15. lag om upphävande av lagen (1957:685) angående utövande av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret tillkommande befogenheter under krigsförhållanden,

16. lag om upphävande av ansvarighetslagen (1936:324) för fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret m. fl.,

17. lag om upphävande av lagen (1897:28 s. 1) med vissa bestämmelser om riksbankens sedelutgivningsrätt, så ock angående forum för riksbanken,

18. lag om ändring i rättegångsbalken,

19. lag om ändring i lagen (1972:147) om ändring i rättegångsbalken,

20. lag om ändring i lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken,

21. lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207),

22. lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar,

23. lag om ändring i lagen (1965:186) om lagrådet,

24. lag om handläggningen av nådeärenden,

25. lag om ändring i lagen (1956:618) om allmänna sammankomster,

26. lag om ändring i lagen (1966:293) om beredande av slutna psykiatrisk vård i vissa fall,

27. lag om ändring i lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda,

28. lag om ändring i smittskyddslagen (1968:231),

29. lag om ändring i lagen (1971:52) om skatterätt och länsrätt,

30. lag om ändring i lagen (1973:1108) om ändring i lagen (1971:52) om skatterätt och länsrätt,

31. lag om upphävande av ansvarighetslagen den 10 februari 1810 för statsrådets ledamöter, föredragande och Konungens rådgivande i kommandomål,

32. lag om skyldighet att tillhandahålla riksdagens revisorer vissa handlingar m. m.

Frågor som upptagits i motionerna

Flertalet motioner avser vallagsfrågor. Sakfrågorna anges i det följande under särskilda rubriker. Det skall först erinras om att förslag till vallag framlades i propositionen 1972:105, som behandlades av riksdagen under höstsessionen 1972. Åtskilliga följdmotioner väcktes. Konstitutionsutskottet (KU 1972:49) förordade vissa detaljändringar men godtog i huvudsak propositionens förslag. Riksdagen följde utskottet.

Vallagen tillämpades första gången vid 1973 års allmänna val. Erfaren-

heterna därav har föranlett yrkanden om ändrade bestämmelser i skilda hänseenden. I propositionen (s. 67) anför departementschefen härvidlag bl. a. följande:

Inom RSV pågår utredning i syfte att med utgångspunkt i de erfarenheter som har vunnits vid 1973 års val åstadkomma förenklingar och förbättringar i valförfarandet. I skrivelse till Kungl. Maj:t den 19 december 1973 har RSV framhållit att de synpunkter som dittills framkommit ger anledning att överväga vissa ändringar i vallagen. Pressens samarbetsnämnd har vidare i skrivelse den 15 januari 1974 berört vissa frågor, såsom vallokalernas öppethållande m. m., som enligt nämndens mening aktualiserats av 1973 års val. Kristen Demokratisk Samling har i skrivelse som kom in till justitiedepartementet den 25 januari 1974 anlagt synpunkter och framfört förslag i fråga om central distribution av valsedlar och tillhandahållandet av valsedlar i lokaler, bl. a. postanstalter, där röstning äger rum. Enligt min mening bör den utredning som pågår inom RSV slutföras innan de frågor som aktualiserats i de nämnda skrivelserna tas upp till övervägande. Härigenom ges möjligheter till en samlad bedömning av behovet av ändringar som en följd av erfarenheterna från 1973 års val. I fråga om rösträkningen i vallokal förordar jag emellertid på förslag av RSV att en ändring genomförs redan nu (jfr under 13 kap. 6 § i det följande).

Ändrat kommunalt valsystem

I motionen 1974:352 (hemställan punkten 4) av herr Molin m. fl. (fp) anför, att reglerna om valkretsindelning för val till kommunfullmäktige och landsting har en betydande effekt på valutfallet i vad gäller antalet mandat per parti. Enligt motionärerna bör reglerna ändras så att största möjliga rättvisa uppnås mellan partierna också i kommun- och landstingsvalen. För att beslut om ändrade regler för valkretsindelningen skall kunna fattas i god tid före 1976 års val bör utredningen om den kommunala demokratin, till vilken frågan om det kommunala valsystemet överlämnats för övervägande, behandla frågan på ett sådant sätt att förslag kan föreläggas vårriksdagen 1975.

I motionen 1974:358 av herr Wachtmeister i Staffanstorp (m) framhålls, att det valsystem som sedan 1970 års val tillämpas vid riksdagsvalen har fungerat mycket rättvist. I primärkommuner och landsting har detta valsysteem inte införts, och motionären illustrerar med en tabell att det valsysteem som tillämpas vid dessa val leder till att antalet röster/mandat varierar kraftigt mellan de olika parterna. Riksdagen bör därför enligt motionen anhålla om förslag till nytt valsysteem för de kommunala valen så att beslut i frågan kan fattas i god tid före 1976 års val.

I motionen 1974:589 av herr Hermansson m. fl. (vpk) anför, att det inte

är ovanligt att ett parti vid landstingsvalen får betala dubbelt så många röster som ett annat för mandat beroende på valkretsindelningen och avsaknad av utjämningsmandat. Enligt motionärerna synes någon form av utjämningsmandat mellan vakretsar i landstings- och primärkommuner nödvändig för att inte stora väljargrupper skall bli orepresenterade eller starkt underrepresenterade och för att uppnå rättvisa i mandatfördelningen mellan partierna.

Kommunalvalskommittén (K 1968:58) tillkallades den 10 oktober 1967 för att utreda frågan om ändrade regler för bestämmandet av antalet landstingsmän, landstingskommuns indelning i valkretsar och valsystem för kommunalvalen. Utredningen avlämnade i februari 1971 betänkandet "Kommunala val" (SOU 1971:4). I detta förordade kommittén att ett nytt valsystem skulle införas för landstings- och kommunfullmäktigevalen i huvudsak i överensstämmelse med valsystemet för riksdagsvalen. Enligt kommitténs förslag skulle i landstingskommuner och valkretsindelade kommuner endast en del av mandaten tilldelas valkretsarna och fördelas mellan partierna på grundval av valresultatet där. Återstoden av mandaten skulle användas för att utjämna de avvikelser från ett för hela landstingskommunen respektive kommunen proportionellt riktigt resultat som kan uppstå vid mandatfördelningen inom kretsarna. För både landstingskommuner och kommuner skulle enligt förslaget gälla att endast parti som fått minst 4% av rösterna i hela landstingskommunen respektive kommunen fick delta i mandatfördelningen. För landstingskommunen skulle denna spärr dock mildras genom att parti med mindre andel av det totala antalet röster skulle få delta i mandatfördelningen i valkrets där partiet fått minst 12% av rösterna.

Vid remissbehandlingen av kommunalvalskommitténs förslag uttalade sig remissinstanserna över lag för ett valsystem som ger en bättre proportionalitet vid de kommunala valen. Åtskilliga remissinstanser ställde sig emellertid tveksamma eller direkt avvisande till en fyraprocentsspärr mot småpartier även på det kommunala planet. Vid överläggningar under våren 1972 rörande frågan om ett eventuellt nytt valsystem för de kommunala valen mellan företrädare för de fyra största riksdagspartierna rådde enighet om att frågan om en generell spärr mot småpartier i de kommunala valen inte skall tas upp till avgörande förrän man närmare fått diskutera vilka konsekvenser för den kommunala demokratin en sådan spärr skulle få. Beträffande dessa överväganden informerades vänsterpartiet kommunisternas företrädare.

Den 21 april 1972 erhöll *utredningen om den kommunala demokratin* i tilläggsdirektiv bl. a. i uppdrag att överväga frågan om småpartiernas roll i den kommunala demokratin och att utifrån kommunaldemokratiska synpunkter studera effekterna av olika småpartispärrar. Enligt tilläggsdirektiven bör utredningen arbeta så att utredningens undersökningar och analyser kan läggas till grund för ett slutligt ställningstagande till valsystemet vid de kommunala valen i god tid före 1976 års val.

Utlandssvenskarnas rösträtt

Som en följd av regeln i 3 kap. 2 § nya RF att det i lag skall finnas bestämmelser om rösträtt för svensk medborgare som inte är bosatt i riket införs bestämmelser härom i vallagen (4 kap. 11 §). Någon ändring i sak av utlandssvenskarnas rösträtt föreslås inte härmed. Detta motiveras med att frågan om en utvidgning av utlandssvenskarnas rösträtt f. n. övervägs av 1965 års valtekniska utredning.

Motionerna 1974:919 av herr Boo m. fl. (c), 1974:929 av herr Lindahl i Hamburgsund m. fl. (fp) och 1974:1186 av herr Schött m. fl. (m) syftar alla till en utvidgning av utlandssvenskarnas rösträtt. Motionen 1974:1177 av fröken Andersson m. fl. (c) behandlar frågan om ökad information till utlandssvenskarna angående tillvägagångssättet för att få rösta i riksdagsvalen.

Utseende av valförrättare

Enligt 3 kap. 4 § vallagen åligger det valnämnden i valdistriktsindelad kommun att för varje valdistrikt utse minst fyra valförrättare. Någon bestämmelse om sättet för utseende av dessa innehåller emellertid inte vallagen. I motionen 1974:4 av herr Olsson i Sundsvall (c) framställs krav på en sådan ändring av vallagen att rätt införs till proportionellt val i detta hänseende.

Frågan berörs inte i förevarande proposition.

Skydd för partibeteckning

F. n. gäller enligt 5 kap. 3 § vallagen att partibeteckning får registreras endast om beteckningen tydligt skiljer sig från beteckning som redan har registrerats eller vars registrering är föremål för prövning. Med hänsyn till att utgångspunkten för bedömningen måste vara förväxlingsrisken föreslås i propositionen en formulering som bättre tillgodoser detta syfte, nämligen att partibeteckning får registreras endast om beteckningen kan antas ej leda till förväxling med redan registrerad beteckning eller med beteckning för vilken registrering tidigare har sökts.

Spörsmålet var föremål för riksdagens bedömning senast hösten 1973, när riksdagen biföll konstitutionsutskottets betänkande (KU 1973:40) med förslag till åtgärder för att vidga skyddet för de politiska partiernas namn.

I motionen 1974:1632 av herr Werner i Tyresö m. fl. (vpk) anförs att det förstärkta skyddet för partibeteckning skulle bättre uppnås med följande lydelse av 5 kap. 3 § 3. vallagen:

Partibeteckning får registreras om — — —

3. *partibeteckningen tydligt skiljer sig från och ej kan antagas leda till förväxling med beteckning som redan har registrerats eller som, med anledning av tidigare gjord ansökan, kan komma att registreras med giltighet för det valet eller annat val för vilket den nya registreringen enligt 4 § första stycket kommer att gälla.*

Poströstning genom lantbrevbärare

Enligt 10 kap. 1 § vallagen får röstning i princip ske på varje postanstalt inom riket från och med den adertonde dagen före valdagen till och med valdagen. Något förslag om ändring i detta stadgande framläggs inte i nu föreliggande förslag till ändring i vallagen.

I motionen 1974:74 av herr Börjesson i Falköping (c) framhålls att avstånden till postlokal och vallokal i glesbygderna gör det angeläget att ytterligare utvidga reglerna för poströstning. Det föreslås därför i motionen att poströstning skall tillåtas även genom lantbrevbärarens försorg.

Fördelning på listtyp av röstsedlarna vid preliminär rösträkning

I propositionen föreslås en ändring av 13 kap. 6 § vallagen av innebörd att hittills föreliggande skyldighet att vid preliminär rösträkning fördela valseدلarna efter listtyp borttages. Ett motsvarande förslag återfinns i motionen 1973:352 av herr Molin m. fl. (fp).

Mandatfördelningen vid kommunala val

I 14 kap. 15 och 16 §§ vallagen behandlas reglerna för mandatfördelningen inom varje parti vid landstings- och kommunfullmäktigevalen. För vallagens tillkomst gällde i detta hänseende bl. a. att en kandidat, som förekom på flera listor, kunde tilldelas mandat i flera valkretsar. Vid sådant förhållande hade han själv att välja vilken valkrets han önskade representera. Denna möjlighet har numera avskaffats, och i stället gäller, att om en kandidat efter fastställande av ordningen mellan namnen inom partierna skulle erhålla mandat i mer än en valkrets tilldelas han mandat i den valkrets där hans jämförelsetal är störst. Mandat som han ej tillträder tillfaller den kandidat som står närmast i tur inom partiet att erhålla mandat, dvs. den kandidat som i valkretsen har det högsta jämförelsetalet bland de kandidater inom partiet som inte redan tilldelats mandat. Någon ändring i förevarande regler föreslås inte i propositionen.

Vid införandet av nämnda regler anförde departementschefen (prop. 1972:105 s. 137 f.) följande:

Enligt gällande regler (47 a § KVL) får den som utsetts till landstingsman eller kommunfullmäktig i mer än en valkrets bestämma och till länsstyrelsen anmäla i vilken valkrets han vill anses vald. Uppkommer motsvarande dubbelvalssituation vid riksdagsvalet, faller jämförelsetalet avgörandet (jfr 10 §). Såväl praktiska som principiella skäl talar enligt min mening för att samma metod för avveckling av uppkomna dubbelvalssituationer införas även i fråga om de kommunala valen. I fortsättningen bör alltså den som valts till landstingsman eller fullmäktig i mer än en valkrets besätta platsen i den valkrets där hans enligt 6 § framräknade jämförelsetal är störst. Det bör framhållas att demokratiutredningen när det gäller dubbelvalda fullmäktigsuppleanter föreslagit att jämförelsetalet skall vara avgörande vid bestämmandet av i vilken valkrets som plats skall tillerkännas honom (19 §).

Enligt gällande ordning skall den som fått mandat från mer än en valkrets anses ha avgått som landstingsman eller fullmäktig i den valkrets där han inte mottar uppdraget och efterträdare för honom där utses i den ordning som gäller vid landstingsmans eller fullmäktigs avgång. I kommentaren till 10 § har jag förordat att motsvarande reglering i fråga om riksdagsvalen utformas så att mandat som den dubbelvalde ej tillträder skall tillfalla den kandidat som står närmast i tur att erhålla plats för partiet i den valkretsen. Redan intresset av enhetliga regler vid de samtidiga valen talar enligt min mening för att samma regler får gälla även vid de kommunala valen. En sådan lösning står också i principiell överensstämmelse med den tidigare förordade bestämmelsen att jämförelsetalet skall vara avgörande för i vilken valkrets den dubbelvalde skall erhålla plats. Det kan här inskjutas att det i fråga om de kommunala valen inte behövs någon särskild regel för det fall att en kandidat har valts för mer än ett parti i samma valkrets. Inträffar detta, blir bestämmelsen i 15 § tredje stycket tillämplig.

I motionen 1974:353 av herr Olsson i Sundsvall m. fl. (c) påtalas att ifrågavarande sammanräkningsregler kan leda till mindre rimliga platsfördelningar inom ett parti såväl vid tilldelningen av mandat som vid fördelningen av suppleantplatser. Som exempel anges i motionen en kommun där för ett parti en listtyp erhöll 8 870 röster och fyra listtyper tillhopa 5 002 röster. Förstnämnda lista tilldelades tio mandat medan de övriga fick sammanlagt tolv mandat. Enligt motionen bör bestämmelserna ses över och förslag, syftande till en rättvis mandatfördelning, föreläggas riksdagen så att nya bestämmelser kommer att gälla vid 1976 års val.

Mandatberäkningen vid kommunala val

Enligt gällande regler, 9 § kommunallagen (1953:753), 9 § kommunallagen för Stockholm (1957:50) samt 10 § landstingslagen (1954:319) skall vid kommunala val antalet mandat per valkrets ställas i relation till den mantalsskrivna befolkningen i kretsen och inte – som gäller vid riksdagsval – till antalet röstberättigade i kretsen. I nu föreliggande proposition föreslås ingen ändring i detta hänseende.

I motionen 1974:352 av herr Molin m. fl. (fp) yrkas, att mandatberäkningen vid de kommunala valen skall – liksom vid riksdagsval – ske utifrån antalet röstberättigade inom valkretsen.

Kommunalvalskommittén uttalade sig i sitt betänkande Kommunala val (SOU 1971:4) för att även vid de kommunala valen antalet röstberättigade skulle läggas till grund för mandatberäkningen.

Det kommunala valsystemet utreds som ovan anförts enligt tilläggsdirektiv den 21 april 1972 av utredningen om den kommunala demokratin, som enligt direktiven bör arbeta så att utredningsmaterialet kan läggas till grund för ett ställningstagande till valsystemet vid de kommunala valen i god tid före 1976 års val.

Besvär över länsstyrelsens beslut om indelning i valdistrikt

Enligt föreliggande förslag till ändringar i vallagen skall enligt 3 kap. 6 § besvär mot länsstyrelsens beslut i ärende om indelning i valdistrikt föras hos valprövningsnämnden i stället för som hittills hos kammarrätten.

I motionen 1974:1631 av fru Lindquist m. fl. (m) hävdas att valprövningsnämnden tillkommit för att avgöra frågor som rör valet och att skäl saknas att även låta valprövningsnämndens kompetens omfatta frågan om rikets indelning i valdistrikt. Det hemställs därför att kammarrätten skall kvarstå som mellaninstans i dessa ärenden.

Departementschefen anför i detta hänseende bl. a. följande (s. 69):

En huvudtanke bakom förslaget att inrätta en valprövningsnämnd är att nämnden skall få en sammansättning som gör den speciellt lämpad att pröva frågor om valbesvär. Enligt min mening bör nämndens särskilda sammansättning vara en tillgång också vid prövning av andra ärenden som gäller tillämpning av vallagen. Över huvud taget förefaller det naturligtast och mest konsekvent att valprövningsnämnden får överta besvärsprövningen enligt vallagen i samtliga de fall där denna f. n. ligger hos förvaltningsdomstol. Också intresset av enhetlighet i bedömningarna talar för en sådan reform. Jag föreslår därför att besvärstalan enligt de nyss angivna lagrummen i vallagen skall föras hos valprövningsnämnden. Förslaget innebär att kammarrätten inte längre kommer att utgöra mellaninstans i ärende om indelning i valdistrikt.

Valprövningsnämndens beslutsförhet

I nu föreliggande förslag till ändringar i vallagen föreslås beträffande valprövningsnämnden bl. a. en bestämmelse (15 kap. 9 §) om att när valprövningsnämnden avgör ärende enligt vallagen skall nämndens samtliga ledamöter vara närvarande.

I motionen 1974:1630 av herr Boo m. fl. (c) hävdas, att frånvaro av ledamot och dennes suppleant med den utformning lagtexten erhållit kan hindra valprövningsnämnden att fullgöra sin uppgift. Den föreslagna lagtexten bör därför enligt motionen ändras så att denna olägenhet undanröjs.

Departementschefen anför i detta hänseende (prop. s. 84) att det torde vara förutsatt att samtliga nämndens ledamöter skall delta i avgörandet av valbesvärsfall och att han därför föreslår en uttrycklig bestämmelse här-

om. Departementschefen erinrar i detta sammanhang om att suppleanter för ledamöter i valprövningsnämnden skall finnas enligt 7 kap. 8 § i nya RO. Enligt detta stadgande skall för andra ledamöter i nämnden än ordföranden utses minst sex suppleanter. Enligt tilläggsbestämmelse till stadgandet kan riksdagen efter valet besluta att öka antalet suppleanter, som då skall väljas så snart det kan ske.

Det bör i sammanhanget tilläggas, att suppleanter för riksdagens organ inte är personliga. Sålunda stadgas i 7 kap. 9 § nya RO, att om av riksdagen vald ledamot i ett organ är frånvarande intages hans plats, om det kan ske, av suppleant som hör till samma partigrupp. I övrigt skall härvid gälla att suppleanterna har företräde i den ordning i vilken de har valts eller, om valet har förrättats med gemensam lista, i den ordning i vilken de har förts upp på listan.

Valkretsindelningen i Malmöhus län

I motionen 1974:357 av fru Sundberg m. fl. (m) aktualiseras frågan om ny valkretsindelning i Malmöhus län. Hemställan avser att riksdagen skall anhålla hos Kungl. Maj:t om skyndsamt utredning härom.

Frågan om valkretsindelning behandlades av utskottet senast i samband med författningsreformen (KU 1973:26). I författningspropositionen (prop. 1973:90) förklarade departementschefen att valkretsindelningen skall bli föremål för en allmän översyn som skall utföras av särskilda sakkunniga. Dessa skall även undersöka hur personmomentet vid valet skall kunna stärkas. Utskottet uttalade i anslutning härtill sin tillfredsställelse över att en utredning om ifrågavarande spörsmål skulle komma till stånd och anförde, att utgångspunkten för utredningsarbetet borde vara ett riksproportionellt system med spärrar mot småpartier. Utskottet underströk också betydelsen av att de sakkunniga lämnades stor frihet vid fullgörandet av sitt uppdrag.

I anledning av förevarande proposition har inhämtats att utredningen om valkretsindelningen och personval kommer att tillsättas inom kort.

Ämbetsförklaring för nytillträdande konung

I propositionen framläggs förslag till lag om upphävande av 1810 års konungaförsäkran.

I motionen 1974:1629 av herr Bohman m. fl. (m) uttalas att det, om den nuvarande konungaförsäkran avskaffas och ersätts av en ämbetsförklaring, är viktigt att denna ges en värdig form och anknyter till historiska traditioner och till nu gällande konungaförsäkran. Förslag till ämbetsförklaring bör, enligt vad som framförs i motionen, framläggas snarast möjligt och fastställas av riksdagen. Förslaget bör, anföras det, utarbetas av för ändan särskilt lämpade personer eller organ, t. ex. Svenska akademien.

I praxis har tillträdande konung avlagt konungaförsäkran inför statsrådet.

Sådan försäkran är emellertid inte påbjuden i författningen. Däremot har 1809–1810 av ständerna fastställts och av Konungen godkänts ett formulär till konungaförsäkran, vilket således nu föreslås upphävt.

Enligt 2 kap. 10 § andra stycket nya RO kan statschefen avge ämbetsförklaring inför kammaren. Någon skyldighet att avge sådan förklaring har alltså inte föreskrivits. Departementschefen anslöt sig i författningspropositionen (prop. 1973:90) till vad grundlagberedningen anfört att den som inte endast tillfälligt tjänstgör som statschef naturligen borde företräda inför riksdagen och ge uttryck för sin vilja att åta sig de med ämbetet förenade plikterna. Vid riksdagsbehandlingen lämnades förslaget i denna del utan erinran (KU 1973:26).

Sekretesskydd för konseljprotokoll

Genom nya RF ersätts de nuvarande konseljerna med Konungen i statsrådet med regeringssammanträden. Protokoll skall enligt 7 kap. 6 § nya RF föras vid dessa sammanträden. Sammanträde med regeringen under statschefens ordförandeskap avser enligt de nya reglerna information från regeringen till statschefen. För dessa sammanträden har nya RF behållit benämningen konselj. Bestämmelse om protokollföring vid konselj finns inte i den nya grundlagen.

I propositionen föreslås en ändring i 1 § sekretesslagen av innebörd att reglerna i paragrafen om sekretesskydd för protokoll i statsrådet och i kommandomål i stället skall gälla protokoll i regeringsärenden.

I motionen 1974:1633 av herr Winberg m. fl. (m) sägs, att man kan utgå från att protokoll kommer att föras även vid konselj, t. ex. rörande vilka som är närvarande och vilka ärenden som behandlats. Med hänsyn härtill bör enligt vad som anförs i motionen ändringen i sekretesslagen formuleras så att det klart framgår att även protokoll fört vid konselj enligt 5 kap. 1 § nya RF ryms inom lagens ram.

Lagen om allmänna sammankomster

Propositionens förslag innebär ändring av 3 § ifrågavarande lag i syfte att bringa stadgandet i bättre överensstämmelse med nya RF:s bestämmelser om demonstrationsrätten. Sålunda föreslås att tillstånd till demonstration får vägras endast om det är nödvändigt med hänsyn till trafik eller allmän ordning.

I motionen 1974:1179 av herr Hermansson m. fl. (vpk) framläggs förslag om att den nuvarande tillståndsprövningen av polismyndighet vid anordnande av allmän sammankomst på allmän plats helt slopas och ersätts med anmälan till polismyndighet. Vidare bör enligt motionärerna i 3 § andra stycket intas en föreskrift om att polismyndighet äger hindra sammankomst endast om den är avsedd att äga rum på samma tid och plats som annan

tidigare anmäld allmän sammankomst eller om den kan befaras allvarligt störa sådan sammankomst.

I motionen 1974:1630 av herr Boo m. fl. (c) framförs krav på en ändring av 3 § så att risken för olika tolkningar av uttrycket "allmän ordning" minskas.

Uttrycket "allmän ordning" förekommer i många andra lagsammanhang. Här må t. ex. erinras om bestämmelserna i 16 kap. brottsbalken "Om brott mot allmän ordning". Uttrycket förekommer där i 1 § (upplopp) och 3 § (ohörsamhet mot ordningsmakten). Vidare används uttrycket i t. ex. allmänna ordningsstadgan (7 §), länsstyrelseinstruktionen (10 §) samt polisinstruktionen (2 och 19 §§). Uttrycket är alltså allmänt vedertaget i lagsammanhang.

Utskottet

Den nya regeringsformen (RF) och den nya riksdagsordningen (RO) antogs tidigare i år slutligt av riksdagen. RF och RO träder i huvudsak i tillämpning den 1 januari 1975. Redan dessförinnan skall de dock lända till efterrättelse i vissa hänseenden. Om förordnande om nyval till riksdagen meddelas under innevarande år skall sålunda åtskilliga av de nya bestämmelserna tillämpas, t. ex. de som avser antalet ledamöter i riksdagen, tiden för extra val och tiden för nyvald riksdags första sammanträde.

I propositionen 1974:35 läggs fram förslag till följdlagstiftning till RF och RO. Ytterligare förslag kommer att framläggas senare. Det är alltså bara en del av det omfattande arbetet med följdlagstiftning till den nya författningen som nu redovisas för riksdagen.

En stor del av propositionen ägnas åt valfrågor. Åtskilliga ändringar i vallagen (1972:620) föranleds sålunda av den nya RF och den nya RO. Reglerna om mandatfördelning för riksdagsval som nu finns i 1866 års RO föreslås utan ändring i sak bli överförda till vallagen. Ändringar föreslås också som följd av sänkningen av rösträttsåldern och överförandet av valbesvärspövnningen från regeringsrätten till valprovsningsnämnden. I enlighet med vad som förutsatts i samband med grundlagsreformen föreslås vidare bestämmelser i vallagen som reglerar valbesvärspövnningen i materiellt hänseende. I vallagen föreslås också vissa ändringar som inte har samband med grundlagsreformen. Bl. a. förstärks skyddet mot registrering av partibeteckning som av väljarna kan förväxlas med beteckning för ett tidigare registrerat parti. Lagen om kyrkofullmäktigval anpassas till de nya reglerna i vallagen.

Vallagen (1972:620) antogs av höstriksdagen 1972 och tillämpades första gången vid 1973 års allmänna val. Erfarenheterna däriifrån har föranlett yrkanden från skilda håll om ändrade bestämmelser i olika hänseenden.

I propositionen upplyses att utredning pågår inom riksskatteverket (RSV) såsom central valmyndighet i syfte att med utgångspunkt i de erfarenheter

som har vunnits vid 1973 års val åstadkomma förenklingar och förbättringar i valförfarandet. Vidare nämns att frågor om bl. a. vallokaler och öppethållande och tillhandahållandet av valsedlar i lokaler där röstning äger rum har aktualiserats hos justitiedepartementet genom skrivelser från olika organisationer. Enligt departementschefens bedömning bör emellertid den utredning som pågår inom RSV slutföras innan de berörda frågorna tas upp till övervägande. Härigenom ges, understryker departementschefen, möjligheter till en samlad bedömning av behovet av ändringar som en följd av erfarenheterna från 1973 års val. Endast i ett hänseende föreslås att en ändring av angivet slag skall genomföras redan nu. Den avser rösträkningen i vallokal och innebär att den nuvarande bestämmelsen i vallagen om skyldighet för valförrättare att fördela valsedlarna på listtyp tas bort. Ändringsförslaget, som utskottet tillstyrker, tillgodoser ett motsvarande yrkande i motionen 1974:352 av herr Molin m. fl. (fp).

Enligt utskottets mening är det angeläget att vallagens regler ses över mot bakgrund av erfarenheterna från 1973 års val. Det material i denna del — bl. a. yttranden från samtliga valnämnder och länsstyrelser inom landet — som har insamlats av RSV och nu övervägs där bör kunna ge en god bild av hur man ute på fältet ser på dessa frågor och också i övrigt utgöra tillräckligt underlag för en översyn av vallagen. Utskottet har inhämtat att tanken är att arbetet inom RSV skall redovisas i en skrivelse till regeringen och att denna efter sedvanlig beredning skall ligga till grund för ett förslag i proposition till riksdagen. Inom justitiedepartementet är avsikten att avlämna propositionen i ämnet snarast möjligt. Utskottet har för sin del ingen erinran mot att arbetet med en översyn av vallagen bedrivs i enlighet med det anförda men vill understryka betydelsen av att förslag underställs riksdagen så snart detta kan ske.

I anslutning till det anförda vill utskottet ta upp några särskilda valfrågor, som aktualiserats i motioner som väckts under den allmänna motionstiden i år.

I motionerna 1974:352 av herr Molin m. fl. (fp), 1974:358 av herr Wachtmeister i Staffanstorp (m) och 1974:589 av herr Hermansson m. fl. (vpk) hemställs att riksdagen skall begära förslag om ett nytt valsystem vid de kommunala valen som ger större rättvisa mellan partierna än det nuvarande. I de båda förstnämnda motionerna understryks därvid att förslagen skall presenteras så att beslut kan fattas i god tid före 1976 års val.

Kommunalvalskommittén presenterade 1971 i sitt betänkande "Kommunala val" (SOU 1971:4) ett förslag till ett nytt valsystem för landstings- och kommunfullmäktigval i huvudsak i enlighet med riksvalsystemet, dvs. med utjämningsmandat mellan valkretsarna och med en spärr innebärande att endast partier som erhållit minst fyra procent av de inom kommunen avgivna rösterna skulle få delta vid mandatfördelningen.

Vid remissbehandlingen av utredningens förslag uttalade sig remissinstanserna över lag för ett valsystem som ger en bättre proportionalitet vid

de kommunala valen. Några remissinstanser framhöll emellertid att kommittén inte tillräckligt utrett konsekvenserna av en småpartispärr för de partier som i dag finns representerade i fullmäktige och landsting. Vid överläggningar i frågan våren 1972 mellan företrädare för de fyra största i riksdagen representerade partierna fann man det önskvärt att åstadkomma en närmare belysning av småpartiernas roll i den kommunala demokratin och att utifrån kommunaldemokratiska synpunkter studera effekterna av olika småpartispärrar. Beträffande dessa överväganden informerades även företrädare för vänsterpartiet kommunisterna. Arbetet uppdrogs i tilläggsdirektiv åt utredningen om den kommunala demokratin. Enligt tilläggsdirektiven bör utredningsarbetet bedrivas så att utredningens undersökningar och analyser kan läggas till grund för ett slutligt ställningstagande till valsystemet vid de kommunala valen i god tid före 1976 års val.

Utskottet har inhämtat att utredningen om den kommunala demokratin avser att redovisa utredningsarbetet i den del som berör det kommunala valsystemet i början av nästa år. Frågan om kommunalt valsystem avses därefter tas upp till partiledaröverläggningar innan proposition i ämnet föreläggs riksdagen. Det bör sålunda bli möjligt att under 1975 ta slutlig ställning till utformningen av ett nytt valsystem så att partierna får tillräcklig tid för nödvändiga förberedelser före 1976 års val. Vad som anförts i motionerna 1974:352 och 1974:358 angående tidsplanerna för det pågående utredningsarbetet kommer således att beaktas utan något särskilt initiativ från riksdagens sida.

De nu ifrågavarande motionsyrkandena bör anses vara besvarade med vad utskottet sålunda anför.

I motionen 1974:352 av herr Molin m. fl. (fp) tas också upp en särskild fråga i kommunalvalssammanhang. Den avser principerna för mandatberäkningen mellan valkretsar vid val till landsting och kommunfullmäktige. Härvid yrkas att beräkningen skall ske med utgångspunkt i antalet röstberättigade inom valkretsen och inte i den mantalsskrivna folkmängden, dvs. att den skall ske med tillämpning av samma princip som nu gäller vid riksdagsval.

Kommunalvalskommitténs förslag till nytt valsystem för landstings- och kommunfullmäktigval bygger på de principer för mandatberäkningen mellan valkretsar som förordas i motionen 1974:352. I denna del har förslaget i stort inte föranlett erinran vid remissbehandlingen. Med hänsyn härtill och till det allmänt accepterade intresset av att samma principer där så kan ske tillämpas vid riksdagsvalen och de kommunala valen kan det antas att – om valsystemet vid de kommunala valen över huvud taget i fortsättningen skall bygga på valkretsindelning – ett kommande förslag till ändrat kommunalvalssystem skall tillgodose motionärernas önskemål. En huvudfråga i vad gäller nytt kommunalvalssystem är emellertid om principen med valkretsindelning bör bibehållas. Enligt utskottets mening bör därför den i motionen aktualiserade frågan behandlas gemensamt med övriga frågor

om ett nytt kommunalt valsysteem under 1975 och sålunda inte nu föranleda något beslut om lagändringar från riksdagens sida.

Även nu ifrågavarande motionsyrkande bör anses vara besvarat med vad utskottet anfört.

Sedan vallagens tillkomst 1972 gäller för såväl riksdags- som kommunalval att om en kandidat fått plats i ordningen i flera valkretsar och om han till följd därav skulle erhålla mandat i mer än en valkrets, skall han tillträda det mandat för vilket hans jämförelsetal är störst. Mandat som han inte tillträder skall tillfalla den kandidat som står närmast i tur att erhålla mandat i valkretsen. Ordningen mellan kandidatnamnen inom ett parti fastställs i kommunalvalen för varje valkrets för sig genom särskilda uträkningar. Avgörande är jämförelsetalen för varje namn. För varje gång en lista tilldelas plats i ordningen reduceras dess jämförelsetal. Vid fastställandet av ordningen mellan kandidatnamnen bortses från ev. dubbelvalsituationer. Dessa kommer alltså in i bilden först sedan ordningen mellan namnen fastställts i samtliga valkretsar. Avvecklingen av dubbelvalsituationer tillgår så, att dubbelvald får plats i den valkrets där hans jämförelsetal är störst. I övriga valkretsar där han också fått plats i ordningen bortser man från honom och låter alltså mandatet gå till nästa namn i ordningen. Förfarandet kan få till konsekvens att listtyp som fått färre namn i en valkrets än en annan lista likväl besätter fler mandat i valkretsen än sistnämnda lista. Så blev också fallet på flera olika håll i landet vid 1973 års kommunala val. Överklaganden till regeringsrätten föranledde i denna del ingen ändring i sammanräkningarna.

I motionen 1974:353 av herr Olsson i Sundsvall m. fl. (c) behandlas konsekvenserna av de angivna sammanräkningsreglerna. Motionärerna anser att principerna för mandatfördelning inom parti vid dubbelvalsavveckling inte är godtagbara. Nackdelarna kan visserligen undgås om partierna går fram med skilda listor i varje valkrets. Enligt motionärerna bör dock partierna inte tvingas härtill för att vara säkra på att få en mandatfördelning mellan de olika listtyperna som överensstämmer med röstfördelningen i hela kommunen. Motionärerna anser att bestämmelserna bör ses över och att förslag, som syftar till en rättvis mandatfördelning, bör föreläggas riksdagen så att nya bestämmelser kommer att gälla vid 1976 års val.

Utskottet kan instämma i motionärernas uppfattning att nuvarande regler för dubbelvalsavveckling vid kommunala val i vissa lägen leder till ur demokratisk synpunkt otillfredsställande resultat. Enligt utskottets mening bör därför de ifrågavarande reglerna ses över. Frågornas tekniska lösning är avhängig av valsysteem i stort vid de kommunala valen, och översynen bör därför göras i samband med Kungl. Maj:ts ställningstagande härtill. Förslag bör föreläggas riksdagen så att nya bestämmelser kommer att gälla vid 1976 års val. Det anförda bör ges Kungl. Maj:t till känna.

Enligt 3 kap. 2 § RF skall i lag finnas bestämmelser om rösträtt för svensk medborgare som inte är bosatt i riket. Den som inte har fyllt 18 år och

den som är omyndigförklarad har dock aldrig rösträtt. Propositionens förslag till ändringar i vallagen innehåller bl. a. bestämmelser i nu avsett hänseende. Dessa ansluter sig till gällande bestämmelser. Med hänvisning till att frågan om en utvidgning av utlandssvenskars rösträtt f. n. övervägs av 1965 års valtekniska utredning anser sålunda departementschefen att det inte finns anledning att nu föreslå någon ändring i sak av dessa bestämmelser. Fortfarande föreslås alltså gälla att det vid sidan av den vanliga röstlängden skall upprättas särskild röstlängd för utlandssvenskar, att upptagande däri förutsätter ansökan av vederbörande och att endast den får införas som styrker sig vara svensk medborgare genom innehav av giltigt svenskt pass och som varit kyrkobokförd i Sverige någon gång under de fem kalenderåren närmast före det år då röstlängderna upprättas.

I motionerna 1974:919 av herr Boo m. fl. (c), 1974:929 av herr Lindahl i Hamburgsund m. fl. (fp) och 1974:1186 av herr Schött m. fl. (m) begärs vidgade möjligheter för utlandssvenskar att delta i allmänna val i Sverige. I motionen 1974:919 hävdas att rösträtt bör få utövas vid riksdagsval och folkomröstningar i Sverige av utomlands bosatt svensk medborgare som är myndig och innehar giltigt svenskt pass samt någon gång varit kyrkobokförd i Sverige. Den nuvarande s. k. femårsregeln föreslås alltså skola upphävas. Motsvarande yrkande framställs i motionen 1974:929. I motionen 1974:1186 begärs som ett provisorium i avbidan på resultatet av pågående utredningsarbete i frågan att femårsregeln skall utsträckas till en tioårsregel.

I motionen 1974:919 begärs vidare att riksdagen uttalar sig för att tekniska, administrativa och andra hinder för ett effektivt utnyttjande av utlandssvenskars rösträtt undanröjs. I motiveringen nämns som hinder bl. a. bristande information till de röstberättigade. Motionen 1974:1177 (c) av fröken Andersson m. fl. tar direkt sikte på informationsfrågorna och begär särskilt uppdrag för 1965 års valtekniska utredning att skyndsamt utreda möjligheterna till och formerna för utökad information till utlandssvenskar angående förfarandet för att få rösta i riksdagsvalen.

De nuvarande bestämmelserna om utlandssvenskarnas rösträtt tillkom 1967 och hade föregåtts av flera olika utredningsförslag. Först 1967 tillskapades emellertid en möjlighet för utlandssvenskar att rösta vid riksdagsvalen. I förarbetena till reformen underströks att den avgränsning som de nya bestämmelserna innebar i fråga om vilka utlandssvenskar som skulle beredas rösträtt var schematisk. 1970 års riksdag begärde hos Kungl. Maj:t en förutsättningslös prövning av möjligheterna att vidga den krets av utlandssvenskar som kan delta i val till riksdagen. Denna uppgift har genom tilläggsdirektiv 1972 lämnats åt 1965 års valtekniska utredning som nu arbetar med frågan med sikte på att framlägga förslag under innevarande år.

Erfarenheterna av de nuvarande bestämmelserna om utlandssvenskarnas rösträtt ger enligt utskottets mening anledning till antagande att de gjorde gränserna varit för snäva. Frågans förhistoria visar emellertid att det är svårt

att utforma regler som på ett i praktiken tillämpligt sätt tillgodoser utlandssvenskars berättigade anspråk på att få vara med och påverka de politiska besluten i hemlandet. Svårigheterna ligger till stor del på det praktiska planet. In i bilden kommer bl. a. vilka tekniska möjligheter som föreligger att nu överblicka och fastställa utomlands bosatta svenska medborgares tidigare kyrkobokföring i Sverige.

Enligt utskottets mening kan det förutsättas att det pågående utredningsarbetet med frågorna kring utlandssvenskarnas rösträtt kommer att klarlägga hur bestämmelser om sådan rösträtt skall utformas för att kunna i praktisk tillämpning medge att utlandssvenskar som har ett berättigat intresse därav kan delta i valen till den svenska riksdagen. Det kan också förutsättas att beslut på grundval av utredningsarbetet skall kunna fattas i så god tid före 1976 års val att nya och generösare bestämmelser om utlandssvenskars rösträtt skall kunna tillämpas vid detta val. Med hänsyn till det anförda är det enligt utskottets mening inte påkallat att nu, utan att avvakta resultaten av det pågående utredningsarbetet, ta ställning till frågan om hur ändrade bestämmelser om utlandssvenskarnas rösträtt skall utformas.

Självfallet är det av största vikt att den rösträtt som tillkommer utlandssvenskar också i praktiken kan utnyttjas. Det är därvid betydelsefullt att tillräcklig information lämnas om gällande regler för att få utöva rösträtt och om var röstavlämning kan ske m. m. Vidare är det väsentligt att distribution av valmaterial, röstmottagningsanordningar m. m. fungerar tillfredsställande. Utskottet anser sig kunna förutsätta att dessa frågor kommer att tillbörligt uppmärksammas såväl inom det pågående utredningsarbetet kring utlandssvenskarnas rösträtt som av RSV som central valmyndighet utan att något särskilt initiativ skall behöva tas från riksdagens sida.

Med det anförda bör enligt utskottets mening motionerna 1974:919, 1974:929, 1974:1177 och 1974:1186 anses vara besvarade.

Enligt 3 kap. 4 § vallagen skall valnämnden i valdistriktindelad kommun för varje valdistrikt utse minst fyra valförrättare. I motionen 1974:4 av herr Olsson i Sundsvall (c) begärs att riksdagen skall anhålla hos Kungl. Maj:t om sådan ändring av vallagen att rätt införs till proportionellt val vid valnämnds utseende av valförrättare.

Ett väsentligt krav på alla organ som har till åliggande att administrera valförfarandet är att de uppgifter som är aktuella i sammanhanget fullgörs så att objektiviteten inte kan ifrågasättas. Sälunda bör valförrättare utses med utgångspunkt i vederbörandes allmänna lämplighet för uppgiften. I normala fall bör alltså frågan om valförrättarnas politiska hemvist sakna betydelse. Med hänsyn till vikten av att valförrättningen sker på ett för alla väljare förtroendeingivande sätt är det enligt utskottets mening självklart att inte enbart ett partis representanter handhar valförrättningen. En uttrycklig föreskrift enligt vilken rätt skall föreligga att inom valnämnd få till stånd proportionellt val av valförrättare är utskottet inte berett att nu förorda. Inom många kommuner utser valnämnderna valförrättare vilkas

politiska hemvist inte är känd. En föreskrift om proportionellt val av valförrättare skulle kunna försvåra rekryteringen av valförrättare. Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet det i motionen 1974:4 framställda yrkandet.

I motionen 1974:74 av herr Börjesson i Falköping (c) föreslås att riksdagen skall anhålla hos Kungl. Maj:t om ändrade regler för poströstning så att poströstning med lantbrevbärare blir möjlig. Med hänsyn bl. a. till angelägenheten att bibehålla erforderliga kontrollmöjligheter vid poströstning är det enligt utskottets mening inte lämpligt att utvidga poströstningsförfarandet på det sätt som föreslås i motionen. Utskottet avstyrker därför densamma.

I propositionen 1973:90 med förslag till bl. a. ny RF och ny RO aviserades tillsättandet av en utredning om valkretsindelning och personval. Förslaget tillstyrktes av utskottet i dess betänkande i grundlagsärendet.

I motionen 1974:357 av fru Sundberg m. fl. (m) aktualiseras frågan om en ny valkretsindelning i Malmöhus län mot bakgrund av att den aviserade utredningen för översyn av olika valfrågor, bl. a. valkretsindelningen, ännu inte tillsatts. Hemställan avser att riksdagen skall anhålla hos Kungl. Maj:t om skyndsamt utredning och förslag angående ändrad valkretsindelning i Malmöhus län.

Utskottet har inhämtat att utredningen om valkretsindelning och personval kommer att tillsättas inom kort. I utredningens uppgifter kommer att ingå att överväga valkretsindelningen i riket — och sålunda även i Malmöhus län — vid val till riksdagen. Det vore enligt utskottets mening önskvärt att utredningsarbetet i denna del kunde bedrivas så skyndsamt att förslag i fråga om valkretsindelningen kunde underställas riksdagen om möjligt i så god tid före 1976 års val att ny valkretsindelning kan tillämpas redan vid detta val. Härmed tillgodoses också syftet i motionen 1974:357. Motionen bör anses vara besvarad med vad utskottet anför.

Flera av de motioner som väckts med anledning av propositionen 1974:35 tar också upp valfrågor. Därvid aktualiseras förutsättningarna för registrering av partibeteckningar och vissa frågor om valprovsningsnämnden.

F. n. gäller enligt 5 kap. 3 § vallagen att partibeteckning får registreras endast om beteckningen tydligt skiljer sig från beteckning som redan har registrerats eller vars registrering är föremål för prövning. Syftet därmed är bl. a. att förhindra att konkurrerande partier går fram i val med partibeteckningar som kan förväxlas med varandra. I propositionen föreslås en jämkning av ordalagen i bestämmelsen så att det bakomliggande syftet klarare kommer till uttryck. Den föreslagna avfattningen är att partibeteckning får registreras endast om beteckningen kan antas ej leda till förväxling med redan registrerad beteckning eller beteckning för vilken registrering redan har sökts.

I motionen 1974:1632 av herr Werner i Tyresö m. fl. (vpk) anføres att det avsedda förstärkta skyddet för partibeteckning bättre uppnås med en

avfattning av den ifrågavarande bestämmelsen enligt vilken partibeteckning får registreras endast om partibeteckningen tydligt skiljer sig från och ej kan antas leda till förväxling med redan registrerad beteckning eller med beteckning för vilken registrering redan har sökts.

Utskottet delar den uppfattning som ligger till grund för motionen 1974:1632, nämligen att det är angeläget att skyddet mot förväxling av partibeteckningar förstärks. I sammanhanget kan erinras om att utskottet förra året förordade förstärkning av namnskyddet för politiska organisationer (KU 1973:40). Propositionens förslag i detta avseende innebär ett ökat skydd mot registrering av partibeteckning som av väljarna kan förväxlas med beteckning för ett tidigare registrerat parti. Partibeteckning som inte tydligt skiljer sig från redan registrerad beteckning eller beteckning som avses med tidigare ansökan måste alltid innebära risk för förväxling och får därför uppenbarligen även med den i propositionen föreslagna nya avfattningen av bestämmelsen i 5 kap. 3 § vallagen inte registreras. Det i motionen 1974:1632 föreslagna tillägget är därför enligt utskottets mening inte erforderligt. I förhållande till den nuvarande avfattningen ger propositionens förslag ett värdefullt skydd också i sådana fall då risk för förväxling föreligger trots att partibeteckningarna tydligt skiljer sig från varandra. Utskottet tillstyrker med hänsyn till det anförda propositionens förslag såvitt nu är i fråga och avstyrker yrkandet i motionen 1974:1632.

Som redan nämnts föreslås i propositionen en rad ändringar i vallagen som en följd av att valbesvärsprovningen enligt vad som beslöts i samband med grundlagsreformen skall ankomma på en särskild av riksdagen utsedd valprovsnämnd i stället för som nu på regeringsrätten. I grundlagsärendet förutsattes att valprovsnämnden skall handlägga — förutom besvär över val till riksdagen — också besvär över val av landstingsmän och kommunfullmäktige.

Departementschefen erinrar i propositionen om att enligt vallagen talan i flera fall skall föras hos regeringsrätten mot beslut som gäller annat än att fastställa utgången av val eller av förrättning för utseende av efterträdare till ledamot eller av ersättare (suppleant). I ärende om indelning i valdistrikt utgör regeringsrätten nu slutinstans. I sådant ärende är emellertid enligt 3 kap. 6 § kammarrätten andra instans efter länsstyrelsen. Departementschefen framhåller att en huvudtanke bakom förslaget att inrätta en valprovsnämnd varit att nämnden skall få en sammansättning som gör den speciellt lämpad att pröva frågor om valbesvär. Enligt departementschefens mening bör nämndens särskilda sammansättning vara en tillgång också vid prövning av andra ärenden som gäller vallagen. Departementschefen anser det över huvud taget förefalla naturligt och mest konsckvent att valprovsnämnden får överta besvärsprovningen enligt vallagen i samtliga fall där denna f. n. ligger hos förvaltningsdomstol. Också intresset av enhetlighet i bedömningarna talar enligt departementschefen för en sådan reform. I propositionen föreslås därför att besvärstalan i de ifrågavarande

fallen skall föras hos valprovsningsnämnden. Enligt förslaget kommer kammarrätten sålunda inte längre att utgöra mellaninstans i ärende om indelning i valdistrikt.

I enlighet med det anförda föreslås i propositionen den ändringen i 3 kap. 6 § vallagen att talan mot länsstyrelsens beslut om indelning i valdistrikt skall föras genom besvär hos valprovsningsnämnden och inte hos kammarrätten.

I motionen 1974:1631 av fru Lindquist m. fl. (m) hemställs om avslag på propositionens förslag i denna del. I motiveringen erinras om att det i författningsärendet inte nämndes något om att valprovsningsnämnden skall pröva även besvär över valdistriktsindelning. Motionärerna kan inte finna någon anledning att frånta kammarrätten den angivna prövningen.

Utskottet ansluter sig till departementschefens bedömning i förevarande fråga. Utskottet tillstyrker därför propositionens förslag och avstyrker motionen 1974:1631.

Valprovsningsnämnden består enligt 3 kap. 11 § RF av ordförande, som skall vara eller ha varit ordinarie domare och som ej får tillhöra riksdagen, och sex andra ledamöter. Enligt 8 kap. 2 § RO skall riksdagen genom särskilt val utse en ersättare för ordföranden, varvid samma behörighetsvillkor gäller som för ordföranden. Enligt 7 kap. 8 § RO skall för övriga ledamöter utses minst sex suppleanter. Enligt 7.8.1. RO kan riksdagen efter valet besluta att öka antalet suppleanter, som då skall väljas så snart det kan ske.

Suppleanterna är inte personliga. Enligt 7 kap. 9 § RO har suppleant som hör till samma partigrupp som frånvarande ledamot dock företräde att inträda i stället för denne. I övrigt gäller att suppleanterna har företräde i den ordning i vilken de förts upp på den gemensamma listan.

Enligt propositionens förslag till 15 kap. 9 § vallagen skall valprovsningsnämnden när den avgör ärende enligt vallagen vara fulltalig.

I motionen 1974:1630 av herr Boo m. fl. (c) framhålls att valprovsningsnämnden inte får hindras att fullgöra sin uppgift genom frånvaron av en ledamot och en suppleant från samma parti. I motionen begärs därför sådan ändring av 15 kap. 9 § vallagen att detta förhindras.

Kravet på att valprovsningsnämnden skall vara fulltalig vid avgörande av ärende har sin bakgrund i att strävan har varit att ge nämnden en allsidig sammansättning och tillföra den såväl juridisk expertis som valteknisk sakkunskap och allmänt medborgaromdöme. Som framgått av det föregående är suppleanterna för ledamöterna i valprovsningsnämnden inte personliga. Gällande bestämmelser i RO gör det möjligt att utse flera suppleanter än ledamöter och också att vid behov öka antalet suppleanter. Med hänsyn till det anförda finns det enligt utskottets mening inte anledning att befara att kravet på fulltalighet vid valprovsningsnämndens avgörande av ärende skall vålla några svårigheter för nämnden att fullgöra sina uppgifter. Någon anledning att frångå propositionens förslag i denna del finns därför inte

enligt utskottets mening. Utskottet avstyrker sålunda det i motionen 1974:1630 i denna del framställda yrkandet.

I propositionen framläggs vidare bl. a. förslag till lag om upphävande av 1810 års konungaförsäkran.

I motionen 1974:1629 av herr Bohman m. fl. (m) uttalas att det om den nuvarande konungaförsäkran avskaffas och ersätts av en ämbetsförklaring är viktigt att denna ges en värdig form och anknyter till historiska traditioner samt till nu gällande försäkran. Enligt motionärerna bör förslag till sådan försäkran snarast möjligt framläggas för att därefter fastställas av riksdagen. Förslaget bör utarbetas av för ändamålet särskilt lämpade personer eller organ, t. ex. Svenska akademien.

I praxis har tillträdande konung alltid avlagt konungaförsäkran inför statsrådet. Någon författningsbestämmelse som påbjuder sådan försäkran finns inte. Däremot har ständerna 1809–1810 fastställt och Kungl. Maj:t godkänt ett formulär till konungaförsäkran. Det är detta som nu föreslås upphävt.

I 2 kap. 10 § andra stycket RO sägs att statschefen kan avge ämbetsförklaring inför kammaren. Bestämmelsen bör ses mot bakgrund av grundlagberedningens uppfattning att bruket av konungaförsäkran bör upphöra såsom onödigt. Grundlagberedningen fann det emellertid naturligt att den som annat än rent tillfälligt tjänstgör som statschef vid något lämpligt tillfälle framträder inför riksdagen och ger uttryck för sin beredvillighet att åta sig de med ämbetet förenade plikterna. Möjlighet härtill öppnades genom den återgivna och av grundlagberedningen föreslagna bestämmelsen i RO. Departementschefen anslöt sig till grundlagberedningens uppfattning och uttalade för sin del att ämbetsförklaring borde avges inte bara av en tillträdande konung utan också av annan som under längre tid skall tjänstgöra som statschef. Vid riksdagsbehandlingen lämnades förslaget i angiven del och de gjorda uttalandena utan erinran.

Propositionens förslag att genom en särskild lag upphäva 1810 års konungaförsäkran är i överensstämmelse med statsmakternas beslut i samband med grundlagsreformen och föranleder ingen erinran från utskottets sida. Vad gäller yrkandet i motionen 1974:1629 vill utskottet erinra om att någon skyldighet att avlägga ämbetsförklaring som statschef inte har föreskrivits. Det ankommer sålunda ytterst på den som tillträder som statschef att själv avgöra om han vill avge sådan ämbetsförklaring eller inte. Självfallet kan riksdagen fastställa hur en sådan förklaring skall lyda. Någon anledning för riksdagen att nu hos Kungl. Maj:t begära förslag i denna del finns emellertid inte enligt utskottets uppfattning. Utskottet avstyrker därför motionen 1974:1629.

Genom nya RF ersätts de nuvarande beslutskonseljerna med Konungen i statsrådet med regeringssammanträden. Enligt 7 kap. 6 § RF skall protokoll föras vid sådant sammanträde. Termen "konselj" finns också i RF. Den avser sammanträde med regeringen under statschefens ordförandeskap för

information från regeringen till statschefen. Någon skyldighet att föra protokoll vid sådant sammanträde finns inte föreskriven.

I propositionen föreslås en ändring i 1 § sekretesslagen som f. n. innehåller särskilda sekretessbestämmelser angående protokoll, som har förts i statsrådet, och protokoll i kommandomål. Ändringen avser att reglerna i paragrafen i stället skall gälla protokoll i regeringsärenden.

I motionen 1974:1633 av herr Winberg m. fl. (m) anförs att man kan utgå från att protokoll skall föras vid konselj enligt 5 kap. 1 § RF, t. ex. rörande vilka som är närvarande och innehållande uppgift på de ärenden som behandlas. Motionärerna anser därför att det i propositionen framlagda förslaget till ändring i sekretesslagen bör kompletteras så att det klart framgår att även protokoll fört vid konselj enligt 5 kap. 1 § RF rymmes inom lagens ram.

Genom 1 § sekretesslagen förklaras flertalet andra bestämmelser i sekretesslagen inte vara tillämpliga på de handlingar som avses i 1 §, dvs. statsrådsprotokollen och protokollen i kommandomål. I stället innehåller 1 § särskilda sekretessregler för de angivna handlingarna. Propositionens förslag innebär att 1 § sekretesslagen anpassas till den ändring i fråga om beslutsfattandet i regeringsärenden som är en följd av grundlagsreformen.

Vid sådan informationskonselj som avses i 5 kap. 1 § RF fattas inga beslut. Skyldighet att föra protokoll är inte föreskriven. Protokoll som ändå förs behöver därför inte uppta någon redogörelse för fråga av hemlig natur. Det sekretesskydd som enligt sekretesslagen gäller för andra handlingar än de som avses i 1 § blir emellertid i förekommande fall tillämpligt också på protokoll från informationskonselj. Någon sådan ändring i sekretesslagen som avses i motionen 1974:1633 är med hänsyn till det anförda inte påkallad. Utskottet avstyrker därför motionen.

Enligt 3 § första stycket lagen (1956:618) om allmänna sammankomster får demonstration på allmän plats inte hållas utan tillstånd av polismyndigheten. Vid prövningen av tillståndsfrågan skall enligt andra stycket i dess nuvarande lydelse av myndigheten beaktas vikten ur allmän synpunkt av att församlingsfriheten upprätthålls. Grundlagberedningen uttalade att det, om demonstrationsfriheten i enlighet med beredningens förslag införs i grundlag på det sättet att begränsningar förutsätter lagbeslut, knappast kan anses tillfredsställande att lagen på detta sätt ställer upp ett krav på tillstånd utan att avgörandet av tillståndsfrågorna binds närmare. Beredningen föreslog därför att den nuvarande bestämmelsen i andra stycket ersätts med en föreskrift att tillstånd får vägras endast av hänsyn till trafik eller allmän ordning. Departementschefen uttalar i propositionen att han delar beredningens uppfattning att den nuvarande avfattningen av 3 § är mindre väl förenlig med den nya RF:s bestämmelser om demonstrationsrätten. Han förordar därför i likhet med beredningen att det i lagen närmare anges under vilka förutsättningar tillstånd får vägras. I syfte att inskräpa vikten av att demonstrationsfriheten respekteras föreslår han att det fö-

reskrivs att tillstånd får vägras endast om det är nödvändigt med hänsyn till trafik eller allmän ordning. Förslaget innebär sålunda ett ännu starkare skydd för demonstrationsfriheten än vad grundlagberedningen förordade.

Ett mera vittgående förslag till ändring i lagen om allmänna sammankomster framläggs i motionen 1974:1179 av herr Hermansson m. fl. (vpk). Enligt detta förslag bör den nuvarande tillståndsprövningen av polismyndighet vid anordnande av allmän sammankomst på allmän plats helt slopas. Det bör i stället räcka med anmälan till polismyndighet. Enligt motionärerna bör vidare i 3 § andra stycket i lagen intas föreskrift om att polismyndighet äger hindra sammankomst endast om den anmäls skola äga rum på samma tid och plats som annan tidigare anmäld allmän sammankomst eller om den kan befaras allvarligt störa sådan sammankomst.

Utskottet vill starkt understryka angelägenheten av att inga onödiga hinder uppställs för utövandet av demonstrationsfriheten på allmän plats. Enligt utskottets mening är det emellertid inte möjligt att helt undvika reglering av hur denna frihet får utövas. Flera demonstrationer kan t. ex. inte samtidigt hållas på samma plats. Hänsyn måste också tas till intresset av att trafiken om möjligt inte lamlås genom en demonstration. Med hänsyn härtill är det enligt utskottets mening oundvikligt att bibehålla kravet på att polismyndighet skall ge tillstånd för anordnande av demonstration på allmän plats. Utskottet kan därför inte tillstyrka förslaget i motionen 1974:1179 om övergång till ett system med enbart anmälan till polismyndighet. Däremot är det angeläget att kravet på tillstånd förbinds med bestämmelser som klargör att tillstånd endast får vägras i undantagsfall. Enligt utskottets mening tillgodoses detta genom den i propositionen förordade ändringen av 3 § andra stycket i lagen om allmänna sammankomster.

I motionen 1974:1630 av herr Boo m. fl. (c) sägs att det i propositionen föreslagna uttrycket "allmän ordning" kan ge anledning till olika uttolkningar och att det därför är viktigt att stadgandet så klart som möjligt anger vad som konkret avses. Motionärerna vill därför att riksdagen skall begära hos Kungl. Maj:t förslag till sådan ändring av 3 § i lagen att riskerna för olika tolkningar av uttrycket "allmän ordning" minskas.

Uttrycket "allmän ordning" förekommer redan i flera olika lagtextsammanhang och kan därmed i viss mån avgränsas till sitt betydelseinnehåll. Enligt utskottets mening är det svårt att i lagtext närmare precisera alla sådana situationer som avses med uttrycket i fråga. Utskottet kan instämma med motionärerna om att detta skulle vara önskvärt för att undvika skiftande praxis vid bestämmelsernas tillämpning. Enligt vad utskottet inhämtat kommer 1973 års fri- och rättighetsutredning inom ramen för sitt pågående arbete att överväga också frågan om regleringen av fri- och rättigheter bör göras med användande av mera allmänt syftande lagtextuttryck såsom det nu aktuella eller om de situationer där rättighetsinskränkningar kan förekomma skall anges mera preciserat i lagtexten. Den utredning som avses i motionen 1974:1630 kommer sålunda till stånd utan att något särskilt initiativ från riksdagens sida skall behöva tas.

Med hänsyn till vad utskottet sålunda anfört tillstyrker utskottet propositionens förslag till lag om ändring i lagen (1956:618) om allmänna sammankomster och föreslår att motionen 1974:1630, såvitt nu är i fråga, förklaras besvarad med det anförda.

Utöver vad som framgått i det föregående har propositionens förslag inte föranlett några motionsyrkanden. Utskottet har vid sin granskning inte heller funnit anledning till erinran. Med hänsyn till riksdagens beslut med anledning av riksdagens informationsutrednings förslag rörande riksdagens utåtriktade information (KU 1974:19), som bl. a. innebar en ändring i 8 § lagen (1972:625) om statligt stöd till politiska partier, bör motsvarande ändring göras i propositionens förslag till lag om ändring i frågavarande lag. I övrigt tillstyrker utskottet i alla delar som inte särskilt berörts i det föregående propositionens förslag.

Utskottet vill avslutningsvis erinra om att riksdagen (KU 1974:9, rskr 1974:20) vid årets riksdag under andra huvudtiteln anvisat ett förslagsanslag av 39 000 000 kronor för att finansiera stöd till politiska partier enligt partistödslagen.

Partiernas utgifter varierar kraftigt mellan valår och övriga år. Förhållanden som ett extraval under en mandatperiod får därför stora konsekvenser för partiernas ekonomi. Utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet följer frågan och tar de initiativ som kan visa sig nödvändiga.

Det anförda bör ges Kungl. Maj:t till känna.

Utskottet hemställer

att riksdagen

1. beträffande *den preliminära röstsammanräkningen*
 - a) med bifall till propositionen 1974:35 i denna del antar 13 kap. 6 § förslag till lag om ändring i vallagen
 - b) förklarar motionen 1974:352, såvitt avser hemställen punkten 2, besvarad med vad utskottet anfört;
2. beträffande *valsystemet vid de kommunala valen* förklarar motionerna 1974:352, såvitt avser hemställen punkten 4, 1974:358 och 1974:589 besvarade med vad utskottet anfört;
3. beträffande *principerna för mandatberäkningen vid val till landsting och kommunfullmäktige* förklarar motionen 1974:352, såvitt avser hemställen punkten 3, besvarad med vad utskottet anfört;
4. beträffande *mandatfördelning inom parti vid landstingsval och vid kommunfullmäktigeval i valkretsindelad kommun* med anledning av motionen 1974:353 som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört;
5. beträffande *utlandssvenskarnas rösträtt* förklarar motionerna 1974:919, 1974:929, 1974:1177 och 1974:1186 besvarade med vad utskottet anfört;
6. beträffande *utseende av valförrättare* avslår motionen 1974:4;
7. beträffande ändrade *regler om poströstning* avslår motionen 1974:74;

8. beträffande *valkretsindelningen i Malmöhus län* förklarar motionen 1974:357 besvarad med vad utskottet anfört;
9. beträffande *registrering av partibeteckning* med avslag på motionen 1974:1632 och med bifall till propositionen 1974:35 i denna del antar 5 kap. 3 § 3. förslaget till lag om ändring i vallagen;
10. beträffande *besvär över valdistriktsindelning* med avslag på motionen 1974:1631 och med bifall till propositionen 1974:35 i denna del antar 3 kap. 6 § förslaget till lag om ändring i vallagen;
11. beträffande *valprövningsnämndens beslutsförhet* med avslag på motionen 1974:1630, såvitt avser hemställan punkten 1, och med bifall till propositionen 1974:35 i denna del antar 15 kap. 9 § förslaget till lag om ändring i vallagen;
12. beträffande *konungaförsäkrän* med avslag på motionen 1974:1629 och med bifall till propositionen 1974:35 i denna del antar förslaget till lag om upphävande av det av rikens ständer fastställda, av Konungen godkända och av riksans ständer den 2 maj 1810, § 8, utfärdade formuläret till försäkrän att av Sveriges tillkommande konungar vid regeringens anträdande avgivas;
13. beträffande *protokoll vid konselj* med avslag på motionen 1974:1633 och med bifall till propositionen 1974:35 i denna del antar 1 § förslaget till lag om ändring i lagen (1937:249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar;
14. beträffande *allmänna sammankomster*
 - a) med avslag på motionen 1974:1179 och med bifall till propositionen 1974:35 i denna del antar 3 § andra stycket förslaget till lag om ändring i lagen (1956:618) om allmänna sammankomster,
 - b) förklarar motionen 1974:1630, såvitt avser hemställan punkten 2, besvarad med vad utskottet anfört;
15. med anledning av propositionen 1974:35, såvitt avser lag om ändring i lagen (1972:625) om statligt stöd till politiska partier, antar det förslag till lydelse av 8 § i nämnda lag som framgår av bilaga 2 till detta betänkande;
16. med bifall till propositionen 1974:35 i dessa delar antar däri framlagda lagförslag i övrigt;
17. som i sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om ekonomiskt stöd till de politiska partierna.

Stockholm den 23 april 1974

På konstitutionsutskottets vägnar
HILDING JOHANSSON

Närvarande: herrar Johansson i Trollhättan (s), Boo (c), fru Thunvall (s), herrar Werner i Malmö (m), Mossberg (s), Pettersson i Örebro (c), Fiskesjö (c), Karlsson i Malung (s), Björck i Nässjö (m), Svensson i Eskilstuna (s), Jonnergård (c), Olsson i Edane (s), Molin (fp), Johansson i Malmö (s) och Berndtson (vpk).

Vid behandlingen av nedan antecknade punkter har beträffande hemställan

punkterna 3 och 5 herr Nordin (c) ersatt herr Jonnergård;

punkten 9 herr Nordin (c) ersatt herr Jonnergård, herr Gustavsson i Ängelholm (s) ersatt herr Svensson i Eskilstuna och herr Lindahl i Hamburgsund (fp) ersatt herr Molin;

punkterna 10 och 11 herr Nordin (c) ersatt herr Boo;

punkterna 12 och 13 herr Gadd (s) ersatt herr Svensson i Eskilstuna, herr Nordin (c) ersatt herr Boo och herr Olsson i Sundsvall (c) ersatt herr Jonnergård;

punkten 14 herr Nordin (c) ersatt herr Jonnergård.

Reservationer

1. av herr Berndtson (vpk), som ansett att utskottet beträffande *valsystemet vid de kommunala valen* bort anföra och hemställa:

I motionen 1974:352 — — — (= utskottet) — — — 1976 års val (se s. 13–14).

Det är emellertid enligt utskottets mening inte rimligt att överföra den odemokratiska fyraprocentspärren också till de kommunala valen. Utskottet anser det därför angeläget understryka att — såsom anförts i motionen 1974:589 — den pågående utredningen arbetar med inriktning på att så ej skall ske. Detta anser utskottet att riksdagen som sin mening bör ge Kungl. Maj:t till känna.

På grund av det anförda hemställer utskottet

2. att riksdagen dels förklarar motionerna 1974:352 och 1974:358 besvarade med vad utskottet anført om pågående utredningsarbete, dels med anledning av motionen 1974:589 som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anført om inriktningen av utredningsarbetet.

2. av herrar Boo (c), Werner i Malmö (m), Pettersson i Örebro (c), Fiskesjö (c), Björck i Nässjö (m), Molin (fp) och Nordin (c), vilka ansett att utskottet beträffande *utlandssvenskarnas rösträtt* bort anföra och hemställa:

Enligt 3 kap. 2 § RF — — — (= utskottet) — — — innevarande år (se s. 16–17).

Genom 1967 års reform bereddes utlandssvenskarna ökade möjligheter att delta i riksdagsvalen. De regler som då utformades var emellertid av begränsad räckvidd och av provisorisk karaktär. Ej heller kan de anses tillfredsställa de krav man i dag ställer på jämställdhet mellan olika grupper av medborgare.

Med utvecklingen av våra internationella förbindelser har det blivit allt vanligare att svenska medborgare vistas utomlands som anställda i svenska företag eller som verksamma i internationella organisationer. Sådana uppdrag, vilka som regel utförs i nära anknytning till viss verksamhet i hemlandet, avser ofta längre tid än fem år. Dessa svenska medborgare, som sålunda under en längre tid har att företräda och tillvarata svenska intressen i utlandet eller delta i internationellt arbete, bör självfallet inte vara betagna möjligheten att utöva rösträtt vid riksdagsval i hemlandet. Även för andra grupper svenska medborgare, som bor utomlands, har det genom förbättrade och mera effektiva kommunikationer underlättats att upprätthålla en levande kontakt med hemlandet.

Utskottet kan varken mot bakgrund av det anförda eller eljest finna skäl för en begränsning av utlandssvenskarnas rösträtt vid val till riksdagen till viss tid efter utflyttningen. Ej heller kan utskottet finna några avgörande hinder av teknisk natur mot att undanröja tidsgränsen. För rösträtt bör dock krävas att vederbörande någon gång varit kyrkobokförd i Sverige.

Det är enligt utskottets mening angeläget att nu föreslagna ändrade regler för utlandssvenskarnas rösträtt träder i kraft så att de kan börja tillämpas senast vid de allmänna valen 1976. Lagändringsförslag i detta hänseende bör därför föreläggas riksdagen i god tid dessförinnan och senast under år 1975, vilket riksdagen bör ge Kungl. Maj:t till känna. I avvaktan härpå godtar utskottet den utformning av 4 kap. 11 och 12 §§ vallagen som föreslås i propositionen.

Självfallet är det — — — (= utskottet) — — — riksdagens sida.

Utskottet hemställer

5. att riksdagen med anledning av motionerna 1974:919, 1974:929 och 1974:1186 hos Kungl. Maj:t hemställer om förslag senast under år 1975 till ändring av 4 kap. vallagen i enlighet med vad utskottet anför samt förklarar motionen 1974:1179 besvarad med vad utskottet anför.

3. av herr Berndtson (vpk), vilken ansett att utskottet rörande *registrering av partibeteckning* bort anföra och hemställa:

F. n. gäller — — — (= utskottet) — — — förstärks (se s. 18-19).

Med anledning av en motion (vpk) till 1973 års riksdag (1973:967) anförde konstitutionsutskottet (KU 1973:40) att möjligheterna att vidga skyddet för de politiska partiernas namn borde undersökas. Riksdagen gav Kungl. Maj:t detta till känna.

Enligt utskottets mening innebär den i propositionen föreslagna ändringen knappast någon avgörande förstärkning av skyddet för partibeteckning. Det kan vidare ifrågasättas om den föreslagna lydelsen av 5 kap. 3 § 3. är utformad på ett tillräckligt tydligt sätt för att kunna läggas till grund för valmyndighets prövning av valbeteckning. Utskottet anser att den i motionen 1974:1632 föreslagna lydelsen av 3. i stadgandet skulle innebära en förstärkning av skyddet och även på ett klarare sätt uttrycka detta.

Utskottet hemställer därför

9. att riksdagen med bifall till motionen 1974:1632 och med avslag på propositionen i motsvarande del antar följande lydelse av 5 kap. 3 § vallagen:

Partibeteckning får registreras om

1. =propositionen
2. =propositionen

3. *partibeteckningen tydligt skiljer sig från och ej kan antagas leda till förväxling med beteckning som redan har registrerats eller som, med anledning av tidigare gjord ansökan, kan komma att registreras med giltighet för det valet eller annat val för vilket den nya registreringen enligt 4 § första stycket kommer att gälla.*

4. av herrar Werner i Malmö (m) och Björck i Nässjö (m), vilka ansett att utskottet beträffande frågan om *besvär över valdistriktsindelning* bort anföra och hemställa:

Som redan nämnts — — — (= utskottet) — — — angivna prövningen (se s. 19–20).

Genom författningsreformen infördes som ovan nämnts ett särskilt organ för prövning av valbesvär — den av riksdagen utsedda valprövningsnämnden. Det förutsattes att nämnden skulle handlägga besvär över såväl val till riksdagen som val till landsting och kommunfullmäktige. Däremot har inte tidigare den tanken framförts att valprövningsnämndens uppgifter ytterligare skulle utsträckas.

Utskottet kan inte ansluta sig till departementschefens motivering för en utvidgning av valprövningsnämndens kompetensområde till ett från valbesvär så vitt skilt område som besvär över valdistriktsindelning.

Mot bakgrund av det anförda ansluter sig utskottet till den i motionen 1974:1631 framförda uppfattningen att kammarrätten inte bör fråntas prövning av besvär över länsstyrelses beslut om valdistriktsindelning. Den föreslagna ändringen av 3 kap. 6 § vallagen bör därför avslås.

Utskottet hemställer

10. att riksdagen med bifall till motionen 1974:1631 avslår den i propositionen föreslagna ändringen av 3 kap. 6 § vallagen.

5. av herrar Werner i Malmö (m) och Björck i Nässjö (m), vilka ansett att utskottet rörande propositionens förslag om upphävande av *konungaförsäkran* bort anföra och hemställa:

I propositionen — — — (= utskottet) — — — Svenska akademien (se s. 21).

I praxis har tillträdande konung alltid avlagt konungaförsäkran inför statsrådet. Denna tradition går långt tillbaka i tiden. Propositionens förslag att lagen om konungaförsäkran skall upphöra innebär att det framdeles ankommer på tillträdande konung att själv avgöra om han vill avgiva s. k. ämbetsförklaring eller inte.

Det måste anses vara otillfredsställande att ämbetsförklaring för rikets högsta ämbete ej är fastställd i lag. Även i fortsättningen bör tillträdande konung avgiva ämbetsförklaring vid trontillträdet. Lydelsen av denna bör fastställas av riksdagen.

Nuvarande konungaförsäkran är från 1809–1810. Ny försäkran bör utformas så att den anknyter till den nya grundlagen. Utformningen bör — som anförs i motionen — ske av för ändamålet särskilt lämpade personer eller organ, t. ex. Svenska akademien. Utskottet tillstyrker därför motionen 1974:1629.

På grund av det anförda hemställer utskottet

12. att riksdagen med bifall till motionen 1974:1629 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer att förslag till ämbetsförklaring för tillträdande konung utarbetas av Kungl. Maj:t och att lagförslag härom därefter föreläggs riksdagen.

6. av herrar Werner i Malmö (m) och Björck i Nässjö (m), vilka ansett att utskottet rörande *protokoll vid konselj* bort anföra och hemställa:

Genom nya RF — — — (= utskottet) — — — ram (se s. 22).

Vid informationskonselj som hålls enligt 5 kap. 1 § RF skall information ske till konungen i skilda frågor av regeringens ledamöter. Därvid kan även frågor av hemlig natur förekomma. Protokollen vid informationskonseljerna bör uppta vilka regeringsledamöter som varit närvarande och vilka frågor som behandlats. De kan även innehålla redogörelse för till konungen given information. Även om inga beslut fattas vid informationskonseljerna kan protokollen sålunda innehålla olika uppgifter.

Därav följer att protokoll som innehåller hemlig uppgift skall kunna hemligstämplas på samma grunder som gäller för protokoll i regeringsärenden. Motionen 1974:1633 bör därför bifallas.

Utskottet hemställer

13. att riksdagen med bifall till motionen 1974:1633 och med anledning av propositionen i motsvarande del antar följande för-

slag till lydelse av 1 § lagen (1937:249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar:

Protokoll i regeringsärenden — — — (= propositionens förslag) — — — protokollets datum.

Andra protokoll — — — (= propositionens förslag) — — — dess datum.

Vad ovan sagts skall gälla även protokoll fört vid konselj enligt 5 kap. 1 § regeringsformen.

Vad i 2—36 §§ — — — (= propositionens förslag) — — — protokoll.

7. av herr Berndtson (vpk), vilken ansett att utskottet beträffande den föreslagna ändringen i lagen (1956:618) om *allmänna sammankomster* bort anföra och hemställa:

Enligt 3 § — — — (= utskottet) — — — plats (se s. 22—23). Demonstrationsfriheten är en viktig rättighet i ett samhälle, där huvuddelen av massmedia är kapitalistiskt ägd och administrerad och där demokratiska rättigheter saknas på arbetsplatserna.

Den i propositionen föreslagna ändringen av 3 § i lagen är visserligen en förbättring i förhållande till nuläget. Den ger dock inte den oinskränkta demonstrationsfrihet som enligt utskottets mening är en av grundvalarna i ett demokratiskt samhälle. Utskottet delar den i motionen 1974:1179 framförda åsikten att kravet på polistillstånd för allmänna sammankomster står i strid mot mötes- och yttrandefriheten. Upprätthållande av allmän ordning tillgodoses enligt utskottets uppfattning väl av stadgandena i 2 och 10 §§ i lagen.

På grund av det anförda hemställer utskottet

14. a) att riksdagen med bifall till motionen 1974:1179 och med avslag på propositionen, såvitt nu är i fråga, antar följande förslag till ändring av lagen (1956:618) om allmänna sammankomster:

3 §

Utän *anmälan till* polismyndigheten — — — (nuvarande lydelse) — — — för allmän samfärdsel.

Anmälan må ske skriftligen eller muntligen. Polismyndigheten har att notera tid och plats för sammankomst i för ändamålet särskilt upprättat diarium. Polismyndighet äger hindra sammankomst endast om sammankomsten anmäls skola äga rum å samma tid och plats som, eller om den kan befaras allvarligt störa, annan tidigare anmäld allmän sammankomst.

5 §

Paragrafen upphävs.

10 §

Polismyndigheten äger — — — (= nuvarande lydelse) — — — mot 2 §.
Rätt att upplösa — — — (= nuvarande lydelse) — — — innehar befäls-
ställning.

15 §

Till böter dömes

- 1) *den som anordnar allmän sammankomst i strid mot förbud enligt 2 §.*
- 2) den som fortsätter — — — (= nuvarande lydelse) — — — icke kommit till stånd.

*Bilaga 1**Hemställen avser*

i motionen 1974:4 av herr Olsson i Sundsvall (c):

att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om förslag om sådan ändring av vallagen (1972:620) att rätt införs till proportionellt val vid valnämnds utseende av valförrättare.

i motionen 1974:74 av herr Börjesson i Falköping (c):

att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om ändrade regler för poströstning, så att poströstning med lantbrevbärare blir tillåten under samma tid som poströstning får förekomma vid landets postanstalter.

i motionen 1974:352 av herr Molin m. fl. (fp):

2. att vallagens kap. 13 ändras så att den preliminära rösträkningen icke skall innefatta fördelning av valsedlarna på listtypbeteckning.

3. att kommunallagen, landstingslagen, kommunallagen för Stockholm samt lagen om antal landstingsmän och valkretsindelningen i Stockholms län ändras så att antalet mandat per valkrets bestämmes med hänsyn till antalet röstberättigade.

4. att riksdagen ger Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförs om att förslag till ändrat kommunalt valsystem föreläggs vårriksdagen 1975.

i motionen 1974:353 av herr Olsson i Sundsvall m. fl. (c):

1. att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om utredning och förslag till ändring av vallagens (1972:620) bestämmelser angående mandatfördelning inom parti vid landstingsval samt vid kommunfullmäktigeval i valkretsindelad kommun.

2. att förslag förelägges riksdagen vid tidpunkt, så att de nya bestämmelserna blir gällande vid 1976 års allmänna val.

i motionen 1974:357 av fru Sundberg m. fl. (m):

att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om skyndsamt utredning och förslag angående ändrad valkretsindelning i Malmöhus län.

i motionen 1974:358 av herr Wachtmeister i Staffanstorps (m):

att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om förslag till nytt valsystem – med utjämningsmandat – för landsting och kommuner så att beslut i frågan kan fattas i god tid före 1976 års val.

i motionen 1974:589 av herr Hermansson m. fl. (vpk):

att riksdagen hos regeringen begär förslag i syfte att uppnå rättvis fördelning av mandaten mellan i landstings- och primärkommunala val deltagande partier genom översyn av valkretsindelningen eller tillämpning av system med utjämningsmandat.

i motionen 1974:919 av herr Boo m. fl. (c):

att riksdagen hos Kungl. Maj:t

1. anhåller om utredning och förslag innebärande att utomlands bosatta svenska medborgare, som är myndiga och innehar giltigt svenskt pass, får rätt att delta i riksdagsval och folkomröstningar i Sverige om de någon gång varit kyrkobokförda här i landet,

2. uttalar sig för tekniska, administrativa och andra hinder för ett effektivt utnyttjande av utlandssvenskars rösträtt undanröjs.

i motionen 1974:929 av herr Lindahl i Hamburgsund m. fl. (fp):

att riksdagen beslutar att 12 § vallagen ges följande lydelse:

12 §

I särskild röstlängd — — — men varit kyrkobokförd här tidigare.

Den som — — — i särskild röstlängd.

i motionen 1974:1177 av fröken Andersson m. fl. (c):

att riksdagen beslutar ge 1965 års valtekniska utredning i uppdrag att skyndsamt utreda möjligheterna till och formerna för utökad information till utlandssvenskar angående förfarandet för att få utöva rösträtt i de svenska riksdagsvalen.

i motionen 1974:1179 av herr Hermansson m. fl. (vpk):

att riksdagen antar följande förslag till ändrad lydelse av lagen (1956:618) om allmänna sammankomster.

3 §

Nuvarande lydelse

Utan tillstånd av polismyndigheten må allmän sammankomst ej hållas å gata, torg, park eller annan plats, som enligt fastställd stadsplan eller byggnadsplan utgör allmän plats och som upplåtits för avsett ändamål, å sådan del av hamnområde som är tillgänglig för allmänheten eller å allmän väg eller annat område som är upplåtet till eller eljest nyttjas för allmän samfärdsel.

Vid prövning huruvida tillstånd bör meddelas, skall beaktas vikten ur allmän synpunkt av att församlingsfriheten upprätthålles.

Föreslagen lydelse

Utan *anmälan till* polismyndigheten må allmän sammankomst ej hållas å gata, torg, park eller annan plats, som enligt fastställd stadsplan eller byggnadsplan utgör allmän plats och som upplåtits för avsett ändamål, å sådan del av hamnområde som är tillgänglig för allmänheten eller å allmän väg eller annat område som är upplåtet till eller eljest nyttjas för allmän samfärdsel.

Anmälan må ske skriftligen eller muntligen. Polismyndigheten har att notera tid och plats för sammankomst i för ändamålet särskilt upprättat diarium. Polismyndighet äger hindra sammankomst endast om sammankomsten anmäls skola äga rum å sam-

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

ma tid och plats som, eller om den kan befaras allvarligt störa, annan tidigare anmäld allmän sammankomst.

5 §

Ansökan om tillstånd — — — — paragrafen utgår
 — — — — skriftligt besked.

10 §

Polismyndigheten äger inställa eller upplösa allmän sammankomst, om den hålles i strid mot 2 § eller om beslut meddelats att sammankomsten ej må äga rum. Rätt att upplösa ----- innehar befälsställning.	Polismyndigheten äger upplösa allmän sammankomst, om den hålles i strid mot 2 §. Rätt att upplösa ----- ----- innehar befälsställning.
---	---

15 §

Till böter dömes 1) den som anordnar allmän sammankomst utan att hava erhållit tillstånd, där sådant erfordras, eller som anordnar sammankomst i strid mot förbud enligt 2 §; 2) den som fortsätter ----- ----- icke kommit till stånd.	Till böter dömes 1) <i>den som anordnar allmän sammankomst i strid mot förbud enligt 2 §;</i> 2) den som fortsätter ----- ----- icke kommit till stånd.
--	--

i motionen 1974:1186 av herr Schött m. fl. (m):
 att riksdagen antager följande

Förslag till

Lag om ändring i vallagen

Härigenom förordas att 4 kap. 12 § vallagen (1972:620) skall erhålla följande ändrade lydelse

4 kap.
 12 §

i särskild röstlängd upptages, efter ansökan, den som

1. den 1 juni uppfyller de villkor som gäller för rösträtt och
2. enligt länsstyrelsens personband ej är kyrkobokförd i riket men varit kyrkobokförd här någon gång under de *tio* kalenderår som närmast föregått det år då röstlängden upprättas.

Den som — — — nästa kalenderår.

Framgår i — — — särskild röstlängd.

Denna lag träder i kraft dagen efter den då lagen enligt därpå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

i motionen 1974:1629 av herr Bohman m. fl. (m):

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer att förslag till den ämbetsförklaring som tillträdande konung har att avgiva utarbetas på sätt i motionen angives.

i motionen 1974:1630 av herr Boo m. fl. (c):

att riksdagen

1. hos Kungl. Maj:t begär förslag till sådan ändring i vallagens 15 kap. 9 § att valprövningsnämndens möjlighet att fatta beslut inte hindras genom en ledamots och dennes suppleants samtidiga frånvaro;

2. hos Kungl. Maj:t begär förslag till sådan ändring av § 3 i lagen om allmänna sammankomster att riskerna för olika tolkningar av uttrycket "allmän ordning" minskas.

i motionen 1974:1631 av fru Lindquist m. fl. (m):

att riksdagen avslår förslaget om ändring i 3 kap. 6 § vallagen.

i motionen 1974:1632 av herr Werner i Tyresö m. fl. (vpk):

att vallagen 5 kap. 3 § erhåller följande lydelse:

Propositionens förslag:

Motionärernas förslag:

Partibeteckning får registreras om

1. partiet icke utgör underavdelning av politisk sammanslutning,

2. partiet visat att det vid registrering för val till riksdagen har minst 1 500 röstberättigade medlemmar i hela riket och vid registrering för val av landstingsmän och för val av kommunfullmäktige minst 100 respektive minst 50 röstberättigade medlemmar i den landstingskommun eller kommun för vilken registrering sökes, samt

3. partibeteckningen *kan antagas ej leda till förväxling med beteckning som redan har registrerats eller som, med anledning av tidigare gjord ansökan, kan komma att registreras med giltighet* för det valet eller för annat val för vilket *den nya* registreringen enligt 4 § första stycket kommer att gälla.

3. partibeteckningen *tydligt skiljer sig från och ej kan antagas leda till förväxling med beteckning som redan har registrerats eller som, med anledning av tidigare gjord ansökan, kan komma att registreras med giltighet* för det valet eller annat val för vilket *den nya* registreringen enligt 4 § första stycket kommer att gälla.

i motionen 1974:1633 av herr Winberg m. fl. (m):

att riksdagen beslutar sådan ändring i det vid proposition 1974:35 fogade förslaget till lag om ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar att det klart framgår att även protokoll fört vid konselj enligt 5 kap. 1 § regeringsformen rymmes inom lagens ram.

Förslag till lag om ändring i lagen (1972:625) om statligt stöd till politiska partier

Nuvarande lydelse¹

Parti som avses i 6 eller 7 § erhåller utöver grundstödet tilläggsstöd för varje kalenderår för vilket valet gäller med 4 200 kronor för varje vunnet mandat, om partiet är företrätt i regeringen, och annars med 6 300 kronor för varje vunnet mandat.

Föreslagen lydelse

Parti som avses i 6 eller 7 § erhåller utöver grundstödet tilläggsstöd för varje år för vilket valet gäller med 4 200 kronor för varje vunnet mandat, om partiet är företrätt i regeringen, och annars med 6 300 kronor för varje vunnet mandat.

¹ se KU 1974:19, s. 35. rskr 1974:148